

Zrenjanin; soba sa ulice, pretrpana stvarima i ukrasnim sitnicama. Banatska gospodska soba. Gde je to od Mediterana o kome nam je Todor Manojlović pričao čitav sat pre no što smo izašli u baštu! Bio je opsednut Mediteranom; izgledao mu je kao ishodište i bit života. Govorio je o gradovima, bilju, drveću i, naravno, nebu i suncu. U kakvom je to kontrastu bilo sa baštom njegove velikobecirečke kuće, gde je živeo podstarost, u izgnanstvu, nepoznat novom naraštaju i nepriznat od nove kritike. Usamljenost u kojoj se sastavlja kraj s krajem.

Bašta je bila velika i zapuštena. Bez voćaka. (Međutim, »Voćke na bregu«, platno Save Šumanovića, stajalo je u njegovoj spavaćoj sobi, jedva osvetljenoj prozorom iz dvorišta, u stvari mračnoj, tačno iznad uzglavlja, tako da bi se, iz izvesne perspektive, moglo učiniti da Todor Manojlović spava u rascvetalom voćnjaku.) Nešto površa, bliže kući, a zatim vreža, sparušeno zelenilo, prezrele bunđeve, velike, crvenožute, rasprsle, neke pužavice koje su se besmisleno pele preko žbunova, jedna mala višnja, a uza zid gusta šibljika, bez ploda, bez cveta, bez mirisa, tamnozelena.

Nosio je u ruci laku platnenu fotelju i postavio je tih ispred te šibljike. Tu je bespogovorno želeo da ga snimamo. (Kratak film o njemu.) Osvojimo se; otkrismo da je to istočna strana, jer se sunce, popodneveno, priklanjalo zapadnoj. Tamo, pak, prema Zapadu, nije bilo zida, ni šibljike, već obična neupadljiva ograda koja je delila dve susedne baštne. Vidik je bio čist i dubok. Nebo je bilo bez oblačka, plavo i prozirno. On je gledao, uprtog pogleda — koliko je to bilo mogućno u onom motanju oko njega — u tu dubinu zapada i lagano se prepustao mlakoj toploti sunca.

Onda je trebalo da ponovo počne svoju priču o Mediteranu, o inspiraciji svoje poezije. Sedeo je u zapuštenoj travuljini, u rasklimatanoj stolici, toplo odevan, sa oronulim zidom kuće u pozadini i nije izgledalo da će snimci biti adekvatni — adekvatni priči o Mediteranu — nije izgledalo da će sve to biti mnogo ubedljivo, pre nekako ili nešto podrugljivo, kao neki podsmech — ne samo Mediteranu, već prvenstveno njemu samom, pesniku, sa šeširom na glavi. Ali on se tada iznenada — kamera je već snimila — okrenuo ustranu i rekao: »Ova smokva ovde... Ova smokva uza zid, obasjana suncem...«, i mi, zaista, povedeni njegovim pogledom, ugledasmo razgranato i lisnato drvo smokve, između jedne i druge šibljike, iznenađeni i zapršćeni što ga dotad nismo ni primetili. Gde bi bila jedna smokva u banatskoj bašti? Pa ipak bila je to odista jedna svetlozelena, svetlosiva, kvrgava i zdrava smokva, sa plodom, koja je pred nama stajala bludno i izazivački.

Najednom se sve izokrenu: shvatismo da Todor Manojlović sedi ispred smokve, obasjan suncem koje se sve usredsredivalo na njegovo lice, sa šeširom na glavi koji ga je

kasno svetlo

štito od »mediteranske« svetlosti. Za trenutak besmo negde na moru, kraj nekog kamenog zida, kraj jedne razlistale smokve, na suncu, u srcu Mediterana. Sve posta drukčije i istinito. Njegove reči postaše istinite. Todor Manojlović nije živeo u Banatu, dabome, već na moru, u sjaju sunca, među smokvama. »Ova smokva...« — rekao je, i to je bilo dovoljno.

VELJKO PETROVIĆ PIJE CRNU KAFU

Ulica Teodora Dražera u Beogradu, poslednji stan Veljka Petrovića. Sedimo na spratu, u maloj sobi, koja je kao neko predoblje ispred velike radne prostorije pisca. Sada, u toj maloj sobi, živi i prima Mara, udova Veljka Petrovića. »Šijem«, kaže, »tu, u drugoj sobici, preko puta«. U prizemlju vile nekoliko širokih soba, ispunjenih stilskim nameštajem, slikama (»Cveće« Save Šumanovića dominira), crvenim čašama, ukrasima. »Svaki predmet, svaku sitnicu, sama sam nabavila i uredila«, govori tetka Mara. »On o tome nije mnogo brinuo. Kroz prozor, dole, i iz ove sobice, i iz radne sobe, vidi se vrt, ozeleneli voćke i travnjak. Velika otvorena terasa iznad vrta. Sve poziva; traži nekoga da to koristi i ispunji. Nema ga više; ostao je na slikama, crtežima, fotografijama. »U sobi je magnetofon, sa njegovim glasom«, nastavlja tetka Mara. Pričamo o običnim stvarima; o tome kakav je bio kada se naljuti. Gledam tu malu sobu, gde se svila, gde je sve obično: običan krevet, običan sto, obična kaljeva peć. Telefon pored uzglavlja. »Imam vrednu devojku, to je sreća!« Na ormanu nekoliko Veljkovih uveličanih amaterskih fotografija, jednostavno uramljenih. »To su njegove poslednje fotografije!« Veljko Petrović, u kućnom ogrtaču, gologlav, hoda po svom zelenom vrtu. Jedan snimak mi posebno privlači pažnju: stoji u travi i drži: u jednoj ruci tanjirić, a u drugoj šoljicu za crnu kafu. Pogled mu privlači nešto što se na slici ne vidi, ali se istovremeno spremata srkne kafu. »Vidite, molim vas! Pogledajte samo tu fotografiju!«, uzbudeno uzvikuje tetka Mara. Da; vidim. Veljko piće kafu. Obožavao je crnu. Znam; to mi je više puta govorio. Najveću ljutnju je mogao da smiri jednom dobrom crnom kafom. Govorio mi je o tome još u Vlajkovićevoj; i u Narodnom muzeju. Umeo je da uživa u »kafici«. Čudio se onima koji piju kafu »brzo, u letu«. »Da, da, sve to!« kaže tetka Mara. »Ali, vidite li kako on drži tu šoljicu i taj tanjirić!« Posmatram snimak, interesujući se za sasvim drugu stvar no maločas. Posmatram Veljkove prste, liniju šake, ugao ruke; centim mekotu pokreta. »Niko, niko«, produžava, »Niko nije znao tako lepo, tako otmeno, tako blago, da drži šoljicu i tanjirić kao on! To sam uvek gledala, to me je uvek očaravalo. Tu je taj momenat vrlo dobro uhvaćen... Slučajno... Ali pokret je isti. Samo je on znao tako lepo da drži šoljicu. Niko kao on, niko...«.